

ISSN 2413-6433

Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України

Інститут законодавчих передбачень і правової експертизи

СОЦІОЛОГІЯ ПРАВА

науково-практичний журнал

Випуск 1 (50)

Видавничий дім
«Гельветика»
2025

РЕДАКЦІЙНА РАДА:

Гетьман А.П., доктор юридичних наук, професор, лауреат Державної премії, заслужений діяч науки та техніки України, ректор Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, академік Національної академії правових наук України (заступник Голови Редакційної ради);

Карольчак Казимир, доктор історичних наук, професор, Голова Наглядової Ради Поморської Академії в Слупську (Республіка Польща);

Костицький В.В., доктор юридичних наук, професор, професор кафедри теорії права і держави Київського національного університету імені Тараса Шевченка, заслужений юрист України, академік Національної академії правових наук України, президент Асоціації українських правників;

Скрипнюк О.В., доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України, директор Інституту держави і права НАН України (Голова Редакційної ради);

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Костицький В.В., доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України, (головний редактор);

Наливайко Л.Р., доктор юридичних наук, професор, проректор Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, віце-президент Асоціації українських правників (відповідальний редактор);

Новицька Н.Б., доктор юридичних наук, старший науковий співробітник (заступник головного редактора).

ЧЛЕНИ РЕДКОЛЕГІЇ:

Бернгард Шлоер, доктор юридичних наук (ФРН-Україна); **Бєлов Д.М.**, доктор юридичних наук, професор; **Бобровник С.В.**, доктор юридичних наук, професор; **Бондар О.Г.**, доктор юридичних наук, доцент; **Вереша Р.В.**, доктор юридичних наук, професор; **Волошин Ю.О.**, доктор юридичних наук, професор; **Дідич Т.О.**, доктор юридичних наук, доцент; **Зайчук О.В.**, доктор юридичних наук, професор; **Єрмоленко В.М.**, доктор юридичних наук, професор; **Корнієнко М.В.**, доктор юридичних наук, професор; **Костицька І.О.**, доктор юридичних наук, старший науковий співробітник; **Кушнір С.М.**, доктор юридичних наук, доцент; **Піскорський Юстин**, доктор юридичних наук, професор (Республіка Польща); **Оніщенко Н.М.**, доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України; **Піхляк Мацей**, доктор юридичних наук (Республіка Польща); **Сидор В.Д.**, доктор юридичних наук, професор; **Чубік Павло**, доктор юридичних наук, професор (Республіка Польща); **Захарченко П.П.**, доктор юридичних наук, професор; **Мірошниченко М.І.**, доктор юридичних наук, професор; **Балацька О.Р.**, кандидат юридичних наук, суддя; **Прахоменко Н.М.**, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії наук України; **Марцеляк О.В.**, доктор юридичних наук, професор; **Цвєткова Ю.В.**, доктор юридичних наук, доцент.

Редакція англomовних текстів – С. Костицька

Редакція журналу не завжди поділяє позиції авторів з приводу висловлюваних проблем і не несе відповідальності за зміст авторських публікацій.
Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

Журнал рекомендовано до друку Рішенням Вченої ради Інституту законодавчих передбачень і правової експертизи (протокол № 3 від 14 травня 2025 р.).

На підставі Наказу Міністерства освіти і науки України № 886 від 02.07.2020 р. (додаток 4) журнал включено до Переліку наукових фахових видань України категорії «Б» у галузі юридичних наук (D8 «Право»).

Реєстрація суб'єкта у сфері друкованих медіа:

Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення № 221 від 23.01.2025 року.

Суб'єкт у сфері друкованих медіа – Інститут держави і права імені В. М. Корецького Національної академії наук України (вул. Трьохсвятительська, буд. 4, м. Київ, 01001, idrpanu@gmail.com, тел. +38 (044) 278 51 55).

Інститут законодавчих передбачень і правової експертизи
01034, м. Київ, вул. Паторжинського, 4, оф. 8, тел./факс 278-50-12

ISSN 2413-6433

V.M. KORETSKY INSTITUTE OF STATE AND LAW OF THE NAS OF UKRAINE
INSTITUTE OF LEGISLATIVE PREDICTIONS AND LEGAL EXPERTISE

SOCIOLOGY OF LAW

---

scientific and practical journal

Issue 1 (50)

Publishing House
"Helvetica"
2025

EDITORIAL COUNCIL:

Hetman Anatolii, Doctor of Legal Sciences, Professor, Laureate of the State Prize, Honored Figure of Science and Technology of Ukraine, Rector of Yaroslav Mudryi National Law University, Academician of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine (Deputy Head of the Editorial Council);

Karolchak Kazymyr, Dr. habil., Professor, Chairman of the Supervisory Board of the Pomeranian University in Słupsk (Poland);

Kostytsky Vasyl, Doctor of Legal Sciences, Professor, Professor at the Department of Theory and History of Law and State of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Honored Lawyer of Ukraine, Academician of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, President of the Association of Ukrainian Lawyers;

Skrypniuk Oleksandr, Doctor of Legal Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, Director of the Institute of State and Law of the National Academy of Sciences of Ukraine (Head of the Editorial Council);

EDITORIAL BOARD:

Kostytsky Vasyl, Doctor of Legal Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine (Editor-in-Chief);

Nalyvaiko Larysa, Doctor of Legal Sciences, Professor, Vice Rector of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs, Vice President of Ukrainian Bar Association (Executive Editor);

Novytska Nataliia, Doctor of Legal Sciences, Senior Scientific Associate (Deputy Editor-in-Chief);

Onishchenko Nataliia, Doctor of Legal Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, 1 Vice President of Ukrainian Bar Association (Deputy Editor-in-Chief).

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Bernhard Schloer, Doctor of Legal Sciences (FRG-Ukraine); **Bielov Dmytro**, Doctor of Legal Sciences, Professor; **Bobrovnyk Svitlana**, Doctor of Legal Sciences, Professor; **Bondar Oleksandr**, Doctor of Legal Sciences, Associate Professor; **Veresha Roman**, Doctor of Legal Sciences, Professor; **Voloshyn Yurii**, Doctor of Legal Sciences, Professor; **Didych Taras**, Doctor of Legal Sciences, Associate Professor; **Zaichuk Oleh**, Doctor of Legal Sciences, Professor; **Yermolenko Volodymyr**, Doctor of Legal Sciences, Professor; **Kornienko Maksym**, Doctor of Legal Sciences, Professor; **Kostytska Iryna**, Doctor of Legal Sciences, Senior Research Fellow; **Kushnir Serhii**, Doctor of Legal Sciences, Associate Professor; **Justyn Piskorski**, Doctor of Legal Sciences, Professor (Poland); **Pihlyak Maciej**, Doctor of Legal Sciences (Poland); **Sydor Viktoriia**, Doctor of Legal Sciences, Professor; **Chubik Pavlo**, Doctor of Legal Sciences, Professor (Poland); **Zakharchenko P.P.**, Doctor of Legal Sciences, Professor; **Miroshnychenko M.I.**, Doctor of Legal Sciences, Professor; **Balatska O.R.**, Candidate of Law, Judge; **Prakhomenko N.M.**, Doctor of Legal Sciences, Professor, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of Ukraine; **Martseliak O.V.**, Doctor of Legal Sciences, Professor; **Tsvetkova Y.V.**, Doctor of Legal Sciences, Associate Professor.

Proofreading of English manuscripts – Sofia Kostytska

The Editorial Board may not share the authors' opinion and assumes no responsibility for the content of manuscripts.

The articles were checked for plagiarism using the software StrikePlagiarism.com developed by the Polish company Plagiat.pl.

The journal is recommended for printing by the Academic Council of the Institute of Legislative Predictions and Legal Expertise (Minutes № 3 dated May 14, 2025).

Based on the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 886 of 02.07.2020 (Annex 4) the journal is included in the List of scientific professional publications of Ukraine of category “B” in the field of legal sciences (D8 “Law”).

Registration of Print media entity: Decision of the National Council of Television and Radio Broadcasting of Ukraine: Decision No. 221 as of 23.01.2025.

Media entity – V. M. Koretsky Institute of State and Law of National Academy of Sciences of Ukraine (Triokhsviatytska str., 4, Kyiv, Ukraine, 01001, idpnanu@gmail.com, tel. +38 (044) 278 51 55).

**Institute of Legislative Predictions and Legal Expertise
01034, Kyiv, 4, Patorzhynskoho St., office 8, phone/fax 278-50-12**

ЗМІСТ

Бедрій М. М. ПОЗИЦІЯ ЗВИЧАЮ В СИСТЕМІ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ.....	11
Братасюк М. Г. ПРАВО ЯК ВТІЛЕННЯ ТИПІВ РАЦІОНАЛЬНОСТІ.....	19
Галянтч М. К. ЗАКОНОДАВЧЕ ПІДґРУНТЯ ІНСТИТУТУ ВИЗНАННЯ НЕОБґРУНТОВАНИМИ АКТИВІВ ТА ЇХ СТЯГНЕННЯ В ДОХІД ДЕРЖАВИ: СОЦІОЛОГО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ	26
Гарбінська-Руденко А. В., Мазяр К. В. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ САМОСТІЙНОСТІ ГРОМАД В УМОВАХ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ.....	32
Горячов І. Д. ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ НАПРЯМ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПАТЕНТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	39
Захарченко П. П. ШЛЮБНО-СІМЕЙНІ ВІДНОСИНИ В УКРАЇНСЬКИХ ГУБЕРНІЯХ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ. НА ПРИКЛАДІ РОДИНИ ЗАХАРЧЕНКІВ.....	45
Ільїна О. В., Пучко А. В. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ.....	52
Колб О. Г., Пирожик О. В. ПОРУШЕННЯ ВСТАНОВЛЕНОГО ПОРЯДКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У СФЕРІ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ – ОДНА З ДЕТЕРМІНАНТ, ЩО СПРИЯЄ ВЧИНЕННЮ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ САМОВІЛЬНОГО ЗАЛИШЕННЯ ЧАСТИНИ.....	57
Костицька С. В. ПРОБЛЕМИ ВПЛИВУ ПОЛІТИЧНОЇ ПРОПАГАНДИ НА СУСПІЛЬСТВО ТА ЛЮДИНУ.....	62
Костицький В. В. ТВОРЧА СПАДЩИНА МИКОЛИ ІВАНИШЕВА – ЗАСНОВНИКА КИЇВСЬКОЇ ІСТОРИЧНОЇ ШКОЛИ ПРАВА.....	67
Костюк В. І. СУДОВІ РІШЕННЯ У СПРАВАХ ПРО УСУНЕННЯ ПЕРЕШКОД ТА ВИЗНАЧЕННЯ СПОСОБУ УЧАСТІ ОДНОГО З БАТЬКІВ, ЩО ПРОЖИВАЄ ОКРЕМО ВІД ДИТИНИ У ЇЇ ВИХОВАННІ ТА СПІЛКУВАННІ З НЕЮ, ЇЇ ОСОБЛИВОСТІ ТА ЗМІСТ.....	73
Котвяковський Ю. О., Бойко В. Б. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СПОРІВ, ЩО ВИНΙΚАЮТЬ ПРИ СПАДКУВАННІ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК.....	78
Котерлін І. Б. СОЦІОЛОГІЧНА ІНФОРМАЦІЯ В ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ЕТИЧНІ ВИКЛИКИ І ПРАВОВІ ОРІЄНТИРИ ЗАСТОСУВАННЯ ШІ.....	84
Кравченко І. О. ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТИТУТУ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА В СУДАХ ЗАГАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ ПРИ РОЗГЛЯДІ ЗЕМЕЛЬНО-МАЙНОВИХ СПОРІВ	89
Кравчук О. О., Остащук І. Б. ЗАМІННИКИ ПРИСЯГ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	95
Кримчанін Б. А., Любавіна В. П. ПРЕЗУМПЦІЯ НЕВИНУВАТОСТІ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ.....	100

Лавренко Д. О. ЮРИДИЧНІ КОНСТРУКЦІЇ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ В ПЕРІОД КРИЗИ.....	105
Лугіна Н. А., Підгородецький В. О. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ РЕІНТЕГРАЦІЇ ДІТЕЙ ДЕПОРТОВАНИХ РОСІЙСЬКОЮ ФЕДЕРАЦІЄЮ З ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ.....	109
П'єб'як Лукаш ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМ У СИСТЕМІ ПРАВОСУДДЯ У РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА.....	115
Марцеляк О. В. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИБОРІВ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ДЕРЖАВНОГО БУДІВНИЦТВА.....	121
Міхєєв М. В. АДМІНІСТРАТИВНІ ПРОВАДЖЕННЯ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН ПІД ЧАС ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ. ЯКИЙ ДОСВІД КРАЇН ЄС МОЖЕ ЗАПОЗИЧИТИ УКРАЇНА НА ШЛЯХУ ГАРМОНІЗАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА ДО СИСТЕМИ ПРАВА ЄС.....	128
Нашинець-Наумова А. Ю., Удовенко Ж. В., Братко І. В. ПРАВОТВОРЧІСТЬ: ФОРМА ТА ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ.....	133
Обривкіна О. М., Кучеренко А. О. ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДАННЯ ТА ОФОРМЛЕННЯ ДОГОВОРІВ У СФЕРІ НАДАННЯ ПОСЛУГ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ.....	139
Паламарчук Г. В., Каретний О. О. ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ В МІСЦЯХ ОБМЕЖЕННЯ ТА ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ.....	145
Пальченко А. А. ОСОБЛИВОСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА ДО НОРМ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА.....	150
Панасюк Т. І., Цирюк А. Г. ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ ТА СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЗА СТАТТЕЮ 114-2 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ: РЕЗУЛЬТАТИ ЗА 15 МІСЯЦІВ ВІД КРИМІНАЛІЗАЦІЇ.....	153
Півненко Л. В. РОЛЬ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА У ЗАХИСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ.....	157
Полуніна Л. В., Конопля В. В. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ БЕЗПЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ.....	163
Попенко Я. В. КАРВУНАРСЬКА КОНСТИТУЦІЯ 1822 Р. НЕРЕАЛІЗОВАНИЙ ПРОЄКТ ДЕРЖАВНО-ЮРИДИЧНОЇ ДУМКИ МОЛДАВСЬКОГО КНЯЗІВСТВА ПОЧАТКУ ХІХ СТ.	168
Пушкар О. А. СУТНІСТЬ, ЗМІСТ І ЮРИДИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ДЕЯКИХ ОБ'ЄКТИВНИХ ОЗНАК ЗЛОЧИНУ, ПОВ'ЯЗАНОГО З ПРИЙНЯТТЯМ ПРОПОЗИЦІЇ, ОБЦЯНКИ АБО ОДЕРЖАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ.....	175
Рябокоть Є. О. ЗАЧАТА ДИТИНА ЯК ПОТЕНЦІЙНИЙ ПРАВОНАСТУПНИК У СПАДКОВИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ.....	180
Сміх В. В. ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ УМИСНИХ УБИВСТВ.....	187
Суходольська А. А. ПИТАННЯ СВОБОДИ ПЕРЕМІЩЕННЯ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ.....	193

Телефанко Б. М. РИЗИКИ ВЧИНЕННЯ РЕЦИДИВУ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ЗАСУДЖЕНИМИ ДО ПОКАРАННЯ У ВИДІ ПРОБАЦІЙНОГО НАГЛЯДУ.....	197
Ткаченко К. Л. ОСОБЛИВОСТІ СПАДКОВИХ СПОРІВ, ПРЕДМЕТОМ ЯКИХ Є ЗАХИСТ СУБ'ЄКТИВНИХ ПРАВ ОСОБИ ЩОДО ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК У СПАДКОВИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ.....	201
Ткаченко В. В., Чернадчук Т. О. АДАПТАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС У СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ.....	208
Топоркова М. М. ПРАВОВА ПРИРОДА ТА ЗМІСТ ПРАВА НА АНОНІМНІСТЬ В ІНТЕРНЕТІ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА.....	214
Чепік-Трегубенко О. С., Сидоренко М. Д. ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ ДЛЯ СИСТЕМИ ПРАВОСУДДЯ УКРАЇНИ У ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОД: ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНИЙ ВИМІР.....	218
Шестақ Л. В. ПРОБЛЕМИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДИСКРИМІНАЦІЮ ПІДПРИЄМЦІВ ОРГАНАМИ ВЛАДИ І УПРАВЛІННЯ.....	223
ОГЛЯДИ.....	228

CONTENTS

Bedrii M. M. THE ROLE OF CUSTOM IN THE SYSTEM OF PRIVATE LAW OF UKRAINE.....	11
Bratasiuk M. H. LAW AS AN EMBODIMENT OF TYPES OF RATIONALITY.....	19
Haliantych M. K. THE LEGISLATIVE BASIS OF THE INSTITUTION OF RECOGNITION OF ASSETS AS UNFOUNDED AND THEIR RECOVERY INTO STATE REVENUE: SOCIOLOGICAL AND LEGAL ANALYSIS.....	26
Harbinska-Rudenko A. V., Maziar K. V. ENSURING FINANCIAL INDEPENDENCE OF COMMUNITIES IN THE CONDITIONS OF BUDGETARY DECENTRALIZATION.....	32
Horiachov I. D. EUROPEAN INTEGRATION DIRECTION FOR IMPROVING THE ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATION OF PATENT ACTIVITY IN UKRAINE.....	39
Zakharchenko P. P. MARRIAGE AND FAMILY RELATIONS IN THE UKRAINIAN PROVINCES OF THE RUSSIAN EMPIRE IN THE SECOND HALF OF THE 19TH – EARLY 20TH CENTURIES ON THE EXAMPLE OF THE ZAKHARCHENKI FAMILY.....	45
Ilna O. V., Puchko A. V. CONSTITUTIONAL AND LEGAL STATUS OF NATIONAL MINORITIES IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION.....	52
Kolb O. H., Pyrozhyk O. V. VIOLATION OF THE ESTABLISHED PROCEDURE FOR INFORMATION SUPPORT IN THE FIELD OF MILITARY SERVICE IS ONE OF THE DETERMINANTS THAT CONTRIBUTE TO THE COMMISSION OF UNAUTHORIZED ABANDONMENT OF UNITS BY SERVICEMEN.....	57
Kostytska S. V. PROBLEMS OF THE IMPACT OF POLITICAL PROPAGANDA ON SOCIETY AND THE INDIVIDUAL.....	62
Kostytskyi V. V. MYKOLA IVNYYSHEV AS THE FOUNDER OF THE KYIV HISTORICAL SCHOOL OF LAW.....	67
Kostiuk V. I. COURT DECISIONS IN CASES ON ELIMINATING OBSTACLES AND DETERMINING THE METHOD OF PARTICIPATION OF ONE OF THE PARENT LIVING SEPARATELY FROM THE CHILD IN HIS UPBRINGING AND COMMUNICATION WITH HIM, THEIR CHARACTERISTICS AND CONTENT.....	73
Kotviakovskiy Yu. O., Boiko V. B. GENERAL CHARACTERISTICS OF DISPUTES ARISING FROM THE INHERITANCE OF LAND PLOTS.....	78
Koterlin I. B. SOCIOLOGICAL INFORMATION IN THE DIGITAL ENVIRONMENT: ETHICAL CHALLENGES AND LEGAL GUIDELINES FOR THE APPLICATION OF AI.....	84
Kravchenko I. O. LEGAL CHARACTERISTICS OF THE INSTITUTE OF PROCEDURAL REPRESENTATION IN COURTS OF GENERAL JURISDICTION WHEN CONSIDERING LAND AND PROPERTY DISPUTES.....	89
Kravchuk O. O., Ostashchuk I. B. SUBSTITUTES FOR OATHS: COMPARATIVE LEGAL STUDY.....	95

Krymchanin B. A., Liubavina V. P. PRESUMPTION OF INNOCENCE: THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS.....	100
Lavrenko D. O. LEGAL CONSTRUCTIONS AS A MEANS OF ENSURING THE STABILITY OF THE LEGAL SYSTEM IN TIMES OF CRISIS.....	105
Luhina N. A., Pidhorodetskyi V. O. CRIMINAL LEGAL MECHANISMS FOR THE REINTEGRATION OF CHILDREN DEPORTED BY THE RUSSIAN FEDERATION FROM THE OCCUPIED TERRITORIES OF UKRAINE.....	109
Piebiak Lukash SOME PROBLEMS OF REFORM IN THE JUSTICE SYSTEM IN THE REPUBLIC OF POLAND.....	115
Martseliak O. V. WAYS TO IMPROVE CONSTITUTIONAL AND LEGAL REGULATION OF ELECTIONS IN UKRAINE AT THE CURRENT STAGE OF STATE-BUILDING.....	121
Mikheiev M. V. ADMINISTRATIVE PROCEEDINGS AS A MEANS OF ENSURING THE RIGHTS AND FREEDOMS OF CITIZENS DURING THE ELECTION PROCESS. WHAT EXPERIENCE FROM EU COUNTRIES CAN UKRAINE BORROW ON THE PATH TO HARMONIZATION OF LEGISLATION TO THE EU LEGAL SYSTEM.....	128
Nashynets-Naumova A. Yu., Udovenko Zh. V., Bratko I. V. LAWMAKING: FORM AND IMPLEMENTATION PROBLEMS.....	133
Obryvkina O. M., Kucherenko A. O. FEATURES OF CONCLUDING AND EXECUTING SERVICE CONTRACTS: PROBLEMS AND SOLUTIONS	139
Palamarchuk H. V., Karenyi O. O. FEATURES OF INVESTIGATING CRIMES IN PLACES OF RESTRICTION AND DEPRIVATION OF LIBERTY.....	145
Palchenko A. A. FEATURES OF THE IMPLEMENTATION OF INTERNATIONAL AND EUROPEAN LAW NORMS TO NATIONAL LAW NORMS.....	150
Panasiuk T. I., Tsyriuk A. H. PRE-TRIAL INVESTIGATION AND JUDICIAL PROCEEDINGS UNDER ARTICLE 114-2 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE: RESULTS 15 MONTHS AFTER CRIMINALIZATION.....	153
Pivnenko L. V. THE ROLE OF INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW IN THE PROTECTION OF HUMAN RIGHTS DURING THE WAR IN UKRAINE.....	157
Polunina L. V., Konoplia V. V. PECULIARITIES OF USING UNMANNED AERIAL VEHICLES IN CONDUCTING INVESTIGATIVE (DETECTIVE) ACTIONS.....	163
Popenko Ya. V. THE KARVUNAR CONSTITUTION OF 1822 IS THE UNREALIZED DRAFT OF THE STATE AND LEGAL THOUGHT OF THE MOLDAVIAN PRINCIPALITY OF THE BEGINNING OF 19 TH CENTURY.....	168
Pushkar O. A. THE ESSENCE, CONTENT AND LEGAL SIGNIFICANCE OF SOME OBJECTIVE SIGNS OF A CRIME RELATED TO THE ACCEPTANCE OF AN OFFER, PROMISE OR RECEIPT OF AN UNLAWFUL BENEFIT BY AN OFFICIAL.....	175
Riabokon Ye. O. CONCEIVED CHILD AS A POTENTIAL LEGAL SUCCESSOR IN INHERITANCE LEGAL RELATIONS.....	180

Smikh V. V. PROBLEMS OF INTERACTION BETWEEN BODIES OF PRE-TRIAL INVESTIGATION OF INTENTIONAL MURDERS.....	187
Sukhodolska A. A. THE ISSUE OF FREEDOM OF MOVEMENT IN THE EUROPEAN UNION.....	193
Telefanko B. M. RISKS OF RECIDIVISM OF CRIMINAL OFFENSES BY THOSE SENTENCED TO PROBATION SUPERVISION.....	197
Tkachenko K. L. PECULIARITIES OF INHERITANCE DISPUTES, THE SUBJECT OF WHICH IS THE PROTECTION OF THE SUBJECTIVE RIGHTS OF A PERSON REGARDING LAND PLOTS IN INHERITANCE LEGAL RELATIONS.....	201
Tkachenko V. V., Chernadchuk T. O. ADAPTATION OF UKRAINIAN LEGISLATION TO EU LEGISLATION IN THE FIELD OF PUBLIC ADMINISTRATION.....	208
Toporkova M. M. LEGAL NATURE AND CONTENT OF THE RIGHT TO ANONYMITY ON THE INTERNET IN THE CONTEXT OF INTERNATIONAL LAW.....	214
Chepik-Trehubenko O. S., Sydorenko M. D. CHALLENGES AND THREATS FOR THE JUSTICE SYSTEM OF UKRAINE IN THE POST-WAR PERIOD: THEORETICAL AND APPLIED DIMENSION.....	218
Shestak L. V. PROBLEMS OF ADMINISTRATIVE LIABILITY FOR DISCRIMINATION AGAINST ENTREPRENEURS BY STATE AUTHORITIES AND MANAGEMENT BODIES.....	223
REVIEWS.....	228

Попенко Я. В.,

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри права

*Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького*

ORCID: 0000-0003-0841-0875

КАРВУНАРСЬКА КОНСТИТУЦІЯ 1822 Р. НЕРЕАЛІЗОВАНИЙ ПРОЄКТ ДЕРЖАВНО-ЮРИДИЧНОЇ ДУМКИ МОЛДАВСЬКОГО КНЯЗІВСТВА ПОЧАТКУ XIX СТ.

THE KARVUNAR CONSTITUTION OF 1822 IS THE UNREALIZED DRAFT OF THE STATE AND LEGAL THOUGHT OF THE MOLDAVIAN PRINCIPALITY OF THE BEGINNING OF 19 TH CENTURY

Стаття присвячена загальній характеристиці одного з перших проєктів Основного Закону Молдавського князівства початку XIX ст. В історії державно-політичної та юридичної думки він відомий як Карвунарська конституція або Конституція карбонаріїв 1822 р. Вчені кінця XIX – початку XX ст. небезпідставно називали цей документ «першим втіленням конституційної думки на румунських землях». Розробку документу дослідники пов'язують з ім'ям І. Теутулу (І. Теуту), який був представником молдавського боярства. Необхідно підкреслити, що на тлі домінування традиційних консервативно-автономістських поглядів у середовищі молдавської еліти, в князівстві активно розвивалися і прогресивні демократично-ліберальні думки. Вони передбачали створення або зміну існуючих політичних партій, парламенту, впровадження конституції тощо. Відповідно і правова думка князівства Молдавії не залишилась осторонь цих процесів. Поступово вони знайшли своє втілення у Карвунарській конституції. Змістовно Конституція 1822 р. охоплювала основні державно-правові аспекти життєдіяльності суверенної країни.

Перший конституційний проєкт Молдавського князівства складався з 77 статей. Умовно їх можна класифікувати на сім розділів: «Права свободи та загальні принципи» (розділ I, ст. ст. 2-17); «Система управління» (розділ II, ст. ст. 19-23); «Судова влада» (розділ III, ст. ст. 24-37); «Центральна та місцева адміністрація» (розділ IV, ст. ст. 38-45); «Державна служба» (розділ V, ст. ст. 46-51); «Фінансово-податкова система» (розділ VI, ст. ст. 53-61); «Інші питання для вирішення суспільних потреб» (розділ VII, ст. ст. 62-77); Заключна частина.

Розробка конституційного проєкту 1822 р., попри складну зовнішню та внутрішньополітичну ситуацію в регіоні, стала свідченням прагнення Молдавського князівства до створення власної держави з чітко визначеними ознаками: територія, апарат публічної влади, правова та фінансова система тощо. Важливим проєкт 1822 р. став в частині гарантування прав і свобод людини, тим самим підкреслюючи свій демократичний характер. В цілому документ мав стати прогресивним правовим актом на шляху державотворення.

Ключові слова: *господар, Громадська рада, конституційна монархія, Конституція, Молдавське князівство, права та свободи людини, публічна влада.*

The article is devoted to the general characteristics of one of the first drafts of the Fundamental Law of the Moldavian Principality of the beginning of 19th century. In the history of the state-political and legal thought, this draft is known as the Karvunar Constitution or the Carbonari Constitution of 1822. The scientists of the end of 19th – the beginning of 20th centuries called this document not without reason as "the first embodiment of the constitutional thought on the Romanian lands". The scientists associated the development of the document with the name of I. Teutulu (I. Teutu), who was the representative of the Moldavian boyars. It should be emphasized that against the background of the dominance of the traditional conservative-autonomist views among the Moldavian elite, the progressive democratic-liberal thoughts were also actively developing in the principality. They foresaw the creation or the change of existing political parties, the parliament, the implementation of the constitution, etc. Accordingly, the legal thought of the Principality of Moldavia did not remain aloof from these processes. Gradually, they found their embodiment in the Karvunar Constitution. In content, the Constitution of 1822 covered the main state-legal aspects of the vital activity of the sovereign country.

The first constitutional draft of the Principality of Moldavia consisted of 77 articles. They can be conditionally classified into seven sections: «Rights of Freedom and General Principles» (section I, articles 2-17); «System of Government» (section II, articles 19-23); «Judicial Power» (section III, articles 24-37); «Central and Local

Administration» (section IV, articles 38-45); «Civil Service» (section V, articles 46-51); «Financial and Tax System» (section VI, articles 53-61); «Other Issues for Solution of Social Needs» (section VII, articles 62-77); Final Part.

The development of the constitutional draft of 1822, despite the difficult external and internal political situation, became the evidence of the desire of the Moldavian Principality to create its own state with clearly defined features such as the territory, the apparatus of public power, legal and financial system, etc. The draft of 1822 became the important in the part of guaranteeing human rights and freedoms emphasizing its democratic character. In general, the document had to become the progressive state-legal act on the way of the state formation.

Key words: *master, Public Council, constitutional monarchy, Constitution, Moldavian Principality, human rights and freedoms, public power.*

Постановка проблеми. Однією з характерних рис розвитку балканського регіону на початку XIX ст. стало поступове проникнення нових прогресивних державно-політичних інститутів та ідей. Вони знайшли своє змістовне відображення у необхідності запровадження якісних змін у діяльність традиційних політичних партій та місцевих парламентів; необхідності розробки та прийняття конституцій як основи державного будівництва; реформування центральних та місцевих органів влади; запровадження змін у судову систему тощо. Не минули ці процеси і князівства Валахії та Молдавії, де активно відбувалися процеси національного самовизначення та політико-державної ідентичності.

Відзначимо, що ідея національно-державницького відродження румунського етносу активно розвивалася впродовж всього XVIII ст. Видатна роль в цьому процесі належала представникам так званої «трансільванської школи» С. Міку-Клейну, Г. Шинкаю, П. Майору. Саме вони обґрунтували та пропагували ідею рівноправ'я румун та утвердження їх як «історичної нації». З часом ідея державно-політичного об'єднання румун знайшла підтримку та прибічників у широких колах тогочасного румунського соціуму. Більше того, на початку XIX ст. були закладені внутрішньополітичні передумови для політичного та державного об'єднання румун в межах одного князівства.

У Молдавії також не залишалися осторонь питання розробки власних національно-державницьких проєктів управління. Найбільш прогресивним став документ, який відомий в історії державно-політичної та юридичної думки як Карвунарська конституція або Конституція карбонаріїв 1822 р. Підготовку цього документу дослідники пов'язують з ім'ям І. Теутулу (І. Теуту), який був вихідцем із середовища середньо заможного молдавського боярства. Проєкт Конституції був написаний ним в Ясах та датований 13 вересня 1822 р. (за іншими даними документ був підготовлений у квітні 1822 р.) [2, с. 96].

Відзначимо, що значним стримуючим фактором на шляху державотворчих процесів Дунайських князівств було те, що вони перебували в центрі постійної дипломатичної, військової та економічної боротьби більш сильних держав – Франції, Англії, Австрійської, Османської

та Російської імперій. Тому формування та становлення нових національних державно-правових інститутів перебувало у прямій залежності від того, хто саме стане переможцем у протистоянні за Балкани. Попри це, життєва необхідність проведення реформ у князівствах з метою становлення національних держав не залишала політико-інтелектуальне середовище в Дунайських князівствах. Так, за даними В. Джорджеску, які він наводить у своїх працях, загальна кількість різних варіантів проєктів реформ лише у період з 1769 по 1848 рр. становила близько 350 [3-5].

Метою статті є загальна характеристика положень одного з перших проєктів Основного Закону Молдавського князівства початку XIX ст. та визначення його значення для подальшого розвитку конституційних ідей на території Дунайських князівств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною базою статті стали наукові праці зарубіжних вчених таких як: А. Андронік [1], В. Джорджеску [3-5], Л. Стенеску [7], А. Ксенопол [8] та ін. [2, 6]. Водночас, маємо відзначити, що питання «конституційної історії» Дунайських князівств, зокрема Молдавського, в окреслений хронологічний період в українській юридичній та історичній науці практично відсутнє.

Комплексний характер роботи з поєднанням в ній юридичного та соціального аспектів зумовив комплементарний підхід до вибору наукових методів дослідження. Обираючи відповідний науковий інструментарій бралися до уваги його відповідність таким критеріям, як ефективність та об'єктивність. Під час дослідження використано низку підходів: діалектичний, описовий, формально-юридичний та ін.

Виклад основного матеріалу. Один із найавторитетніших румунських дослідників А. Ксенопол вважав Карвунарську конституцію «першим втіленням конституційної думки на румунських землях» [8, с. 85-86]. Змістовно проєкт Основного Закону 1822 р. охоплював всі основні державно-правові аспекти життєдіяльності суверенної країни. Зупинимось та проаналізуємо їх, оскільки окремі положення документу кардинально змінювали розуміння сутності правового регулювання в державі, принципи функціонування окремих інституцій, дотримання прав та свобод громадян та ін.

Права, свободи і обов'язки людини і громадянина. В основному їх перелік містився у розділі I «Права свободи та загальні принципи» (ст. ст. 2-17) документу, але окремі з них були представлені й в інших розділах проекту Основного Закону. В цілому в документі йдеться про демократичний підхід в частині гарантування та закріплення прав і свобод людини та громадянина, хоча наявні і окремі виключення. Відзначимо, що ці права та свободи, передбачені конституційним проектом 1822 р. умовно можна поділити на три групи.

Перша група – особисті права і свободи людини безпосередньо пов'язані з самою сутністю людини, як фізичної особи. Серед них: свобода віросповідання (ст. 2); повага та захист приватної власності (ст. 3), але допускалася норма законної експропріації з обов'язковою компенсацією для задоволення потреб суспільного блага (ст. 5); свобода дії («кожен має право робити те, що не заборонено законом», ст. 4); індивідуальна свобода (ніхто не може бути ув'язнений або покараний, за виключенням порушення певних законів (ст. 6); захист честі та гідності (ст. 10) [6, с. 88].

Друга група – громадянські та політичні права пов'язані із взаємовідносинами особистості та держави (органів державної влади, громадських об'єднань та політичних партій та ін.). До таких прав належали: рівність усіх перед законом незалежно від посади або соціального походження (ст. ст. 7-8, 18); затриманий не може бути засуджений, доки його провина не доведена (ст. 9); захист інтересів держави (ст. 11); право громадянства (набуття його передбачалося шляхом філіації та натуралізації, ст. ст. 14-16); всі закони та інші нормативно-правові акти чинні на території князівства, а також права та обов'язки громадян обов'язково мають бути публічно відомі (ст. 17) [8, с. 573-576]. В сучасному розумінні – принцип відкритості та прозорості в діяльності органів державної влади.

Окремо відзначимо, що проект 1822 р. передбачав право доступу до державної служби та право участі громадян в управлінні державними справами. Зокрема, вибори посадових осіб в князівстві мали проводитися Громадською радою спільно із правителем.

Право на звернення громадян гарантувала ст. 77 документу, яка проголошувала: «Оскільки за правління уряду «фанаріотів» потреби молдавського суспільства не враховувалися, відтепер «прохання» суспільства у вигляді петицій мають бути враховані та задоволені» [8, с. 595].

Третя група представлена економічними, соціальними та культурними правами, що надавалися громадянам Молдавського князівства: гарантування підприємницької діяльності та свободи торгівлі зі сплатою законного податку (ст. 13); право громадян на здобуття освіти (зокрема, у ст. 65 передбачалося, що уряд мав

засновувати мережу шкіл з викладанням румунською мовою в столиці та інших містах князівства) [2, с. 97]. Водночас, у розділі VII, ст. 70 містила заборону євреям в'їжджати в князівство, проживати у сільській місцевості та займатися окремими видами економічної діяльності. Крім того, у ст. 71 присутня заборона ромам (циганам) постійно мігрувати територією князівства, цій етнічній групі «рекомендувалося» перейти до осілого способу життя [1, с. 165].

Таким чином, проект Основного Закону 1822 р. мав в цілому демократичне спрямування, за окремими виключеннями, в частині гарантування прав та свобод людини та громадянина, які охоплювали особисті, громадянські, політичні, економічні та соціально-культурні права.

Розділ II «Система управління» (ст. ст. 19-23). Слід зазначити, що в Молдавському князівстві законодавчі та судові повноваження традиційно були сконцентровані в князівській раді, до якої входив найбільш привілейований боярський стан та господар. Членство у раді, як правило, передавалося у спадок, а кількісний склад міг змінюватися в залежності від конкретних обставин (напр., збільшення адміністративно-бюрократичного апарату за рахунок представників менш заможних боярських станів). Проект Конституції 1822 р., маючи за своєю суттю ліберально-демократичний характер, пропонував здійснити реформу цього державного органу влади.

З одного боку, зважаючи на консервативні погляди місцевої еліти, передбачалося збереження традиційних посад, але з іншого – заміна спадкової князівської ради виборною Громадською радою або представницькими зборами, де більшість членів обиралися боярами незалежно від звання. При цьому законодавче право надавалося князю та Громадській раді, а управлінська та виконавча функція передавалися боярам (уряду), за умов передбачених законом (ст. 19). В цьому контексті слід акцентувати увагу, що такий підхід до реформування вищих органів влади, передбачений ст. 19 Конституції повністю узгоджувався зі змістом ст. 12 документу, яка у свою чергу передбачала демократичний характер управління в князівстві через систему поділу державної влади.

Таким чином, у контексті стратегічного бачення державно-правових основ становлення та розвитку Молдавського князівства, Конституція 1822 р. передбачала впровадження принципів конституційної монархії, коли влада правителя обмежена у всіх сферах державного управління і він не володіє верховними повноваженнями [7, с. 172]. При цьому статус монарха (господаря) обмежений не лише формально-юридично, а й фактично (ст. 23).

Громадська рада уповноважувалася забезпечувати виконання потреб («прохання»)

суспільства/громадян та скликалася князем. Її засідання мали відбуватися відкрито та вільно (ст. 20). Новому органу надавалося досить широке коло законодавчих та інших повноважень. Серед них: розробка, доповнення, зміна та прийняття законів; визначення розміру податків; економічні питання та регулювання умов торгівлі; управління освітньою системою та державними установами; утримання культових споруд та ін. питання (ст. 21) [1, с. 168].

Після процедури вільного та відкритого обговорення, рішення з кожного конкретного питання мало прийматися більшістю голосів. Крім того, передбачалася обов'язкова присутність під час голосування (визначалися і підстави відсутності або неучасті в процедурі голосування). Члени Громадської ради несли відповідальність за ухвалені рішення (ст. 22). Остаточний варіант голосування ради мав бути письмово зафіксований та наданий на підпис господарю. Останній зберігав за собою право вимагати перегляду рішення ради, але якщо рада наполягала на вже прийнятому нею рішенні, воно мало бути виконане правителем (ст. 23) [6, с. 89].

Окремі юридичні моменти пов'язані із центральною системою управління також знайшли своє відображення в розділі VII документу.

Розділ III «Судова влада» (ст. ст. 24-37). За конституційним проектом судова гілка влади мала бути незалежною та відокремленою від всіх інших державних інститутів, зокрема від Громадської ради. Вона складалася з чотирьох центральної та місцевих судів. До складу першого «дивану» (суд) входили сім державних магістрів (ст. 24), до другого – п'ять (ст. 25). Суди з «іноземних» та кримінальних справ мали складатися з п'яти осіб в кожному (ст. ст. 26-27). Передбачалося створення мережі місцевих судів загальної юрисдикції із власними канцеляріями, судді до яких призначалися губернатором кожної окремої території (ст. 28) [6, с. 90].

Атрибутом нової системи судів загальної юрисдикції князівства мав стати принцип територіальності. Зокрема, ст. 29 визначала: «Початок будь-якого судового розгляду, незалежно від того політична чи кримінальна справа, має відбуватися в приміщенні суду того округу, де знаходиться розглядувана справа або особа проти якої порушено справу». В разі, якщо судова справа була нескладною, рішення міг винести спеціальний керуючий, який був прикріплений до кожного місцевого суду (ст. 30) [8, с. 579].

Відзначимо також, що важливим функціональним принципом судової влади в Конституції 1822 р. став принцип забезпечення права на оскарження судового рішення. Зокрема, кожна сторона судового розгляду мала право на подання апеляційного провадження як важливої гарантії справедливості судових рішень (ст. 31). Крім зазначеного права, у ст. ст. 32-37 прописувалася вся процедура подання апеля-

ції, її розгляд, письмова фіксація та ухвалення остаточного рішення. Відзначимо, що окремі суто професійні аспекти функціонування судових установ також знайшли своє відображення у наступному розділі IV.

У розділі IV «Центральна та місцева адміністрація» (ст. ст. 38-45) знайшли своє відображення такі функції держави, як правоохоронна та правозахисна. В ньому були визначені загальні принципи функціонування, завдання та обов'язки окремих важливих державних інститутів. Так, фінансове відомство (казначейство) та його представництва («контори») очолював скарбник. Документом окремо передбачалося, що при виконанні своїх професійних обов'язків він мав дотримуватися визначених внутрішніх уставів, які не мав права змінювати на власний розсуд. Ця функція покладалася на господаря та Громадську раду (ст. 38). Стаття 39 визначала кількість склад, функції та відповідальність чиновників цього відомства [8, с. 581-582].

Охороною державних кордонів, пошуком та затриманням злочинців займалися спеціально обрані гетьмани, які перебували у підпорядкованні правителя князівства (ст. 40). В даному контексті доцільним буде вказати, що проект 1822 р. забороняв присутність найманців на території князівства. Вони мали бути роззброєні та вислані з Молдавії (розділ VII, ст. 69). Окремі чиновники відповідали за дотримання правопорядку у громадських та торгових місцях (пожежна безпека, нагляд за цінами, боротьба зі спекулянтами, охорона майнових та особистих прав торговців та ін. (ст. 42)).

Як вже було вище сказано, розділ регламентував і окремі аспекти діяльності судових органів (ст. 41 визначала право на судовий розгляд, порядок розгляду справи або скарги, охорона будівлі суду тощо; у ст. 43 прописувався кількісний склад суду; на окрему увагу заслуговує змістовне наповнення ст. 44 в якій були представлені професійні вимоги до чиновників суду («чесна та професійна людина, яка охоронятиме недоторканість правосуддя»).

За діяльністю всіх інших державно-громадських установ (лікарні, притулки, заклади освіти, боргові в'язниці та ін.) відповідало окреме відомство з власною канцелярією та під керівництвом шести бояр (опікуни). Кожна із установ мала звітувати перед Громадською радою за отримані та витрачені нею кошти; наявні фінанси мали спрямовуватися виключно на потреби конкретного закладу; лише після консультацій з Громадською радою ухвалювалося рішення про відкриття нового закладу та ін. (ст. 45) [8, с. 583].

Розділ V «Державна служба» (ст. ст. 46-51). Проект Конституції 1822 р. передбачав, що вибори посадових осіб в князівстві мали проводитися Громадською радою спільно із правителем (перелік виборних посад був наведе-

ний у ст. 46). Критеріями допуску кандидата на посаду були «... заслуги у добрих справах та гідність кожного для довіреної йому посади». За господарем зберігалось право змінювати обраних посадовців у разі наявності вагомої причини для забезпечення суспільного блага князівства (ст. 46). Всі обрані на посади чиновники незалежно від рангу («від вищих до нижчих») мали змінюватися щорічно (ст. 47). Єдине виключення становили 16 бояр, які обиралися від округів (провінцій). Вони пожиттєво обиралися до Громадської ради (ст. 48). При цьому в статті допускалося вільне переобрання членів ради в разі необхідності (ст. 48).

Всі службовці за виконання своїх професійних обов'язків отримували заробітну плату (жалування), крім того одержували кошти на утримання канцелярії (ст. 49). Ця норма запроваджувалася з метою попередження хабарництва. Додатково проєкт 1822 р. містив статтю, яка передбачала відповідальність державних службовців за порушення своїх посадових обов'язків, зокрема і за доведений факт хабарництва (ст. 50) [2, с. 98].

Окремо відзначалося, що призначення на посади високого державного рангу відбувалися на підставі заслуг Громадською радою та праивтелем. За господарем залишалось право призначення суддівського корпусу, але і вони, як і всі громадяни, були зобов'язані дотримуватися принципів верховенства права і верховенства закону (ст. 51).

Розділ VI «Податкова система» (ст. ст.53-61). Слід наголосити, що в Молдавії на початку XIX ст. залишалось невирішеним складне «земельне питання», яке потребувало відповідної нормативно-правової бази. Стаття 53 Конституції 1822 р. намагалася частково врегулювати поземельні відносини між селянами-орендарями та власниками земельних ділянок, зокрема в частині оподаткування (*питання власності знайшли своє відображення у розділі VII документу*).

Досить складний механізм земельних податків постійно перебував на порядку денному в князівстві. У ст. 54 автор Конституції прямо вказував, що існуючий податок на землю не мав своєї законної ваги, тому мав бути впорядкований з врахуванням інтересів всіх зацікавлених сторін (власники, орендарі, держава). З цією метою створювалися спеціальні комісії у складі трьох бояр (один представник уряду, двоє місцеві представники). Комісія мала провести крім іншого перепис населення з точною фіксацією промислів в кожному населеному пункті. Підсумковий результат мав бути розглянутий на засіданні Громадської ради з метою коректування податків (ст. 54).

Крім того, ст. ст. 55-61 передбачали упорядкування всіх інших існуючих податків (внутрішні поштові збори, оренда поштових коней, оподат-

кування внутрішньої та зовнішньої торгівлі, членів гільдії тощо) [2, с. 99].

Розділ VII отримав загальну назву «Інші питання для вирішення суспільних потреб» (ст. ст. 62-77). Зазначений розділ містив широке коло питань, які потребували державно-правового забезпечення, регулювання та охорони. Змістовно він охоплював релігійні та освітні питання, забезпечення та гарантування права власності на землю, вибори господаря та Громадської ради, формування уряду та прийняття нових законів князівства тощо.

Стаття 62 регламентувала внутрішній устрій молдавської церкви: митрополит та єпископи мали дотримуватися канонічних правил; настоятелі у всіх монастирях мали призначатися виключно з місцевих мешканців; призначення на церковні посади відбувалося лише за рішенням Генерального собору; іноземних священнослужителів призначати на посади не рекомендувалось. Створювалася окрема Опікунська рада у функціональний обов'язок якої входив облік прибутків і видатків монастирів та звітування впродовж року перед Громадською радою. До Опікунської ради входили чотири боярина та два священнослужителя. Окремо відзначалося, що монастирі не мають забувати про свій прямий обов'язок допомагати нужденним в країні (ст. 63). У документі передбачалося, що віднині всі священнослужителі мають готуватися у місцевих школах у повній відповідності до церковних канонів та законів Молдавського князівства. Також передбачалося, що Громадська рада має встановити розмір та кількість «церковних зборів» (ст. 64) [8, с. 590-591].

Реформуванню підлягала і освітня система. Зокрема, у ст. 65 відзначалося, що для «суспільного блага» в Ясах та інших містах уряд мав засновувати мережу шкіл з викладанням румунською мовою. Серед основних предметів передбачалося впровадження викладання граматики, арифметики, геометрії та логіки. Після завершення школи бажали могли вступити до вищої школи з викладанням іноземними мовами різних наук [2, с. 99]. Для підвищення загального рівня освіченості громадян передбачалося відкриття в столиці публічної типографії. Окремо уряд мав заохочувати церкву та приватних меценатів до відкриття типографій з метою друку всіх видів книг румунською мовою (ст. 66).

Для впорядкування земельних відносин створювалася спеціальна кадастрова комісія до складу якої входили бояри та спеціальні працівники («інженери»). Комісія мала провести всі необхідні технічні (геодезичні) роботи, які б підтверджували право власності на землю та видати відповідну грамоту. Можливі спірні питання між землевласниками, в разі їх виникнення, мали вирішуватися у судовому порядку. Громадська рада була зобов'язана встановити «справедливу та необтяжливу» оплату для

власників маєтків (ст. 67). Особливою статтею у документі передбачалося, що іноземці не мають права купувати помістя та землю, але мають право вільної торгівлі на території князівства (ст. 68) [1, с. 171].

Як вже попередньо згадувалося, розділ II фіксував основні моменти функціонування центральної системи управління князівства, але і в розділі VII містилися не менш важливі приписи.

Зокрема, відзначалося, що основою конституційного режиму в князівстві є підкорення правлячої влади існуючому закону. Таким чином ні господар, ні Громадська рада не могли бути вище закону і мали його виконувати доки не буде прийнятий інший закон (ст. 74). Розширюючи цей припис, у документі було чітко зафіксовано: «Закон є основою на якій ґрунтується свобода, суспільні інтереси та сама влада» (ст. 75) [8, с. 593-594].

Окремо підкреслювалася соціальна значимість державних інститутів, які у своїй діяльності мали ухвалювати нові закони, які безпосередньо відповідатимуть вимогам та інтересам суспільства. Оновлене законодавство мало бути уніфіковане в нові кодекси та написане румунською мовою. До прийняття нових законів чинним на території князівства залишалися існуючі (ст. 75). Документ передбачав, що дія нормативно-правового акта в просторі визначалась відповідно до компетенції суб'єкта правотворчої діяльності і мала поширюватися на всю територію, відповідну адміністративно-територіальну одиницю (одиниці) або певну її (їх) частину. У викладі Конституції 1822 р. – це мало наступне формулювання: «Рішення господаря та Громадської ради мають силу закону та діють на всій території князівства» (ст. 73).

Документ також передбачав і юридичне закріплення механізму верховного управління князівством. Так, у ст. 72 відзначалося, що вибори господаря мали відбуватися на Народних зборах до складу яких входили митрополит, єпископ та представники всього боярського стану без різниці чинів та статків. Господар обирався за свої заслуги перед князівством і лише із середовища місцевих бояр. Обрання відбувалося більшістю голосів. Після цього результати мали бути повідомлені «могутній імперії» (Осман-

ській імперії). Крім того, підкреслювалося важливість та необхідність обрання Громадської ради. Саме вона разом із господарем мала ініціювати та розпочати реформи, спрямовані на розвиток («благо») країни. На новостворену раду покладался і обов'язок формування уряду. Перша Громадська рада, до складу якої увійшли 16 «старих» бояр із округів, 12 бояр від м. Яси, митрополит та єпископи зобов'язана була обрати магістратів та інших державних посадовців (ст. 76) [8, с. 594].

Заключна частина документу наголошувала з одного боку на важливості існування Основного Закону, як «фундаменту безпеки для захисту суспільних прав людей» (прогресивний та демократичний характер документу), а іншого наполягала на «необхідності повернутися до старих законів» (збереження окремих традиційних інституцій князівства та врахування консервативних поглядів місцевої еліти).

Висновки. Підсумовуючи, можемо констатувати, що у середовищі Молдавського князівства поруч із традиційними консервативно-автономістськими поглядами активно розвивалися ліберально-демократичні проекти, які знайшли своє логічне втілення в Карвунарській конституції 1822 р.

За організаційною суттю та значенням документ містив в собі основи конституційного права, як бази державного устрою. Документ пропонував встановлення такої форми правління як конституційна монархія, яка відповідала іншим європейським зразкам свого часу. Важливого державно-правового значення мало гарантування прав та свобод людини та громадянина, які охоплювали особисті, громадянські, політичні, економічні та соціально-культурні права; втілення принципу розділу влади; принцип відкритості та прозорості в діяльності органів державної влади; впровадження принципів верховенства права і верховенства закону тощо.

Попри те, що Карвунарська конституція 1822 р. не була втілена в практичне життя, вона сприяла розвитку державно-правових ідей конституціоналізму, які згодом були реалізовані у таких документах як Органічні регламенти 1831-1832 рр., Конвенція стосовно устрою Дунайських князівств 1858 р. та Конституція 1866 р.

Список використаних джерел:

1. Andronic A. Unele aspecte proprii privind geneza burgheziei române. *Acta Moldaviae Meridionalis. Anuarul Muzeului «Ștefan cel Mare» Vaslui*. IX-XI. 1989. P. 163–194
2. Filitti I.C. Frământările politice și sociale in Principatele Române de la 1821 la 1828. București : «Cartea Românească», 1932. 191 p.
3. Georgescu V. Istoria românilor de la origini pînă în zilele noastre. ARA Publ, 1984, 394 p.
4. Georgescu V. Political ideas and the enlightenment in the Romanian principalities, 1750-1831. *East European quarterly*; Boulder Distributed by Columbia University Press, New York, 1971. 232 p.
5. Georgescu V. The Romanians A History. Columbus : Ohio State University Press, 1991, 357 p.

6. Iordache A. Principatele Române în epoca modernă. Vol. 1 : Domniile pământene și ocupația rusească (1821-1831). București : Albatros, 1996. 375 p.
7. Stănescu L. Progressive traditions of Romanian constitutionalism. *Codrul Cosminului*. № 13. 2007. P. 167–188.
8. Xenopol A.D. Istoria partidelor politice in România. Partea I : Dela Origina Până la 1848. Partea II : Dela 1848 Până la 1866. București : Libraria Stanciulescu, 1920. 626 p.

Наукове видання

СОЦІОЛОГІЯ ПРАВА

науково-практичний журнал

1 (50)

Журнал видається за сприянням:

*Національної академії правових наук України,
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
Інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
Асоціації українських правників, Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,*

Коректура – *Н.С. Ігнатова*
Комп'ютерна верстка – *Ю.В. Ковальчук*

Формат 60x84/8. Гарнітура Arial.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 28.13.
Замов. 0825/651. Наклад 300 прим.

Видавничий дім «Гельветика»
65101, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1
Телефон +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.

Scientific publication

SOCIOLOGY OF LAW

scientific and practical journal

Issue 1 (50)

The journal is published under the auspices
of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine,
Yaroslav Mudryi National Law University, State University of Infrastructure and Technologies,
Institute of Law of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Association of Ukrainian Lawyers,
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

Proofreading – *N.S. Ihnatova*
Desktop publishing – *Yu.V. Kovalchuk*

Format 60×84/8. Arial Font.
Offset. Digital printing. Conventional printed sheet 28,13.
Order № 0825/651. Edition of 300 copies.

Publishing House “Helvetica”
65101, Odesa, Inglezi str., 6/1
Phone +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Certificate of publishing entity
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.